

Zaak T-446/05

Amann & Söhne GmbH & Co. KG en Cousin Filterie SAS tegen Europese Commissie

„Mededinging — Mededingingsregelingen — Europese markt voor industrieel garen — Beschikking tot vaststelling van inbreuk op artikel 81 EG en artikel 53 EER-Overeenkomst — Begrip „één enkele inbreuk” — Afbakening van markt — Geldboeten — Plafond van geldboete — Zwaarte en duur van inbreuk — Verzachtende omstandigheden — Medewerking — Evenredigheid — Gelijke behandeling — Rechten van verdediging — Richtsnoeren voor berekening van bedrag van geldboeten”

Arrest van het Gerecht (Vijfde kamer) van 28 april 2010 . . . . . II - 1270

Samenvatting van het arrest

1. *Mededinging — Mededingingsregelingen — Verbod — Inbreuken — Overeenkomsten en onderling afgestemde feitelijke gedragingen die als één inbreuk kunnen worden behandeld — Begrip*
(Art. 81, lid 1, EG; verordeningen van de Raad nr. 17, art. 15, lid 2, en nr. 1/2003, art. 23, lid 2)

2. *Beroep tot nietigverklaring — Beschikking van Commissie op grond van artikel 81 EG of 82 EG — Ingewikkelde economische beoordeling — Rechterlijke toetsing — Grenzen*
(Art. 81 EG en 82 EG; verordeningen van de Raad nr. 17, art. 15, lid 2, en nr. 1/2003, art. 23, lid 2)
3. *Mededinging — Geldboeten — Bedrag — Vaststelling — Beoordelingsvrijheid van Commissie — Rechterlijke toetsing — Volledige rechtsmacht van gemeenschapsrechter*
(Art. 81 EG, 82 EG, 229 EG en 253 EG; verordeningen van de Raad nr. 17, art. 15, lid 2, en nr. 1/2003, art. 23, leden 2 en 3, en 31)
4. *Mededinging — Geldboeten — Bedrag — Vaststelling — Beoordelingsvrijheid door artikel 15, lid 2, van verordening nr. 17 aan Commissie toegekend — Schending van beginsel van legaliteit van sancties — Geen*
(Art. 81 EG en 82 EG; verordeningen van de Raad nr. 17, art. 15, lid 2, en nr. 1/2003, art. 23, lid 2)
5. *Mededinging — Geldboeten — Bedrag — Vaststelling — Criteria — Pluraliteit van inbreuken*
(Art. 81 EG en 82 EG; verordening nr. 17 van de Raad, art. 15, lid 2)
6. *Mededinging — Geldboeten — Bedrag — Vaststelling — Criteria — Zwaarte van inbreuk*
(Verordening nr. 17 van de Raad, art. 15, lid 2; mededeling 98/C 9/03 van de Commissie)
7. *Mededinging — Geldboeten — Bedrag — Vaststelling — Mate waarin werkelijk schade op betrokken markt kan worden veroorzaakt*
(Verordening nr. 17 van de Raad, art. 15, lid 2)
8. *Mededinging — Geldboeten — Bedrag — Vaststelling — Indeling van betrokken ondernemingen in categorieën met identiek specifiek uitgangsbetrag*
(Verordening nr. 17 van de Raad, art. 15, lid 2; mededeling 98/C 9/03 van de Commissie)
9. *Mededinging — Geldboeten — Bedrag — Vaststelling — Noodzaak om omzet van betrokken ondernemingen in aanmerking te nemen en evenredigheid van geldboeten met deze omzet te verzekeren — Geen*
(Verordeningen van de Raad nr. 17, art. 15, lid 2, en nr. 1/2003, art. 23, lid 3; mededeling 98/C 9/03 van de Commissie)
10. *Mededinging — Geldboeten — Bedrag — Vaststelling — Indeling van betrokken ondernemingen in categorieën met identiek specifiek uitgangsbetrag*
(Verordening nr. 17 van de Raad, art. 15, lid 2; mededeling 98/C 9/03 van de Commissie, punt 1 A, zesde alinea)

11. *Mededinging — Geldboeten — Beschikking waarbij geldboeten worden opgelegd — Motiveringsplicht — Omvang*
(Art. 253 EG; verordening nr. 17 van de Raad, art. 15, lid 2; mededeling 98/C 9/03 van de Commissie)
12. *Mededinging — Mededingingsregelingen — Deelneming aan bijeenkomsten van ondernemingen die ertoe strekken mededinging te verstoren — Omstandigheid die, bij gebreke van distantiëring van genomen beslissingen, conclusie wettigt dat sprake is van deelneming aan daaruit voortvloeiende mededingingsregeling*
(Art. 81, lid 1, EG)
13. *Mededinging — Geldboeten — Bedrag — Vaststelling — Criteria — Duur van inbreuk — Inbreuken van middellange en lange duur — Verhoging van uitgangsbetrag met 10 % per jaar*
(Verordeningen van de Raad nr. 17, art. 15, lid 2, en nr. 1/2003, art. 23, lid 3; mededeling 98/C 9/03 van de Commissie, punt 1 B)
14. *Mededinging — Geldboeten — Bedrag — Vaststelling — Criteria — Verzachtende omstandigheden*
(Verordeningen van de Raad nr. 17, art. 15, lid 2, en nr. 1/2003, art. 23, lid 2; mededeling 98/C 9/03 van de Commissie, punt 3, derde streepje)
15. *Mededinging — Geldboeten — Bedrag — Vaststelling — Omzet die in aanmerking moet worden genomen voor berekening van geldboete*
(Mededeling 98/C 9/03 van de Commissie, punt 1 A)
16. *Mededinging — Geldboeten — Bedrag — Vaststelling — Criteria — Zwaarte van inbreuk — Inaanmerkingneming van gevolgen van inbreuk*
(Verordening nr. 17 van de Raad, art. 15)
17. *Mededinging — Administratieve procedure — Beschikking van Commissie waarbij inbreuk wordt vastgesteld — Bewijzen die in aanmerking kunnen worden genomen*
(Verordening nr. 1/2003 van de Raad, art. 27, lid 1)
18. *Mededinging — Administratieve procedure — Verzoek om inlichtingen — Rechten van verdediging*
(Verordening nr. 17 van de Raad, art. 11, lid 5)
19. *Mededinging — Geldboeten — Bedrag — Vaststelling — Criteria — Medewerking van onderneming tijdens administratieve procedure*
(Verordening nr. 17 van de Raad, art. 11, leden 4 en 5)

1. Het begrip „één enkele inbreuk” doelt op een situatie waarin meerdere ondernemingen hebben deelgenomen aan een inbreuk bestaande in een voortgezette gedraging met één enkel economisch doel, de mededinging te verstoren, dan wel in individuele inbreuken die onderling zijn verbonden door hetzelfde doel (alle elementen hebben hetzelfde doel) en dezelfde subjecten (dezelfde betrokken ondernemingen die welbewust aan het gemeenschappelijke doel deelnemen). Een schending van artikel 81, lid 1, EG kan niet alleen voortvloeien uit een op zichzelf staande handeling, maar eveneens uit een reeks handelingen of een voortgezette gedraging. Deze uitlegging kan niet worden betwist met het argument dat een of meer onderdelen van deze reeks handelingen of voortgezette gedraging op zich ook afzonderlijk een schending van deze bepaling kunnen opleveren. Wanneer de verschillende handelingen, wegens hun identieke doel, de mededinging binnen de gemeenschappelijke markt te verstoren, deel uitmaken van een „totaalplan”, mag de Commissie de aansprakelijkheid voor deze handelingen bepalen aan de hand van de deelneming aan de betrokken inbreuk in haar geheel. Bovendien kan het begrip „één enkele inbreuk” slaan op de juridische kwalificatie van een mededingingsversturende gedraging die bestaat uit overeenkomsten, onderling afgestemde feitelijke gedragingen en besluiten van ondernemersverenigingen.

de mededinging op de markt waarop de inbreuk betrekking heeft, aangezien de ongunstige beïnvloeding van de mededinging, als doel of gevolg, een wezenlijk element is van elke gedraging die binnen de werkingssfeer van artikel 81, lid 1, EG valt. Een dergelijke definitie van het begrip „gemeenschappelijk doel” dreigt het begrip „één enkele voortdurende inbreuk” een deel van zijn zin te ontnemen, daar zij ertoe zou leiden dat verschillende bij artikel 81, lid 1, EG verboden gedragingen in een sector van de economie stelselmatig als bestanddelen van één enkele inbreuk zouden moeten worden aangemerkt. Ter beantwoording van de vraag of verschillende handelingen als één enkele voortdurende inbreuk kunnen worden gekwalificeerd, moet aldus worden nagegaan of zij complementair zijn, in die zin dat elk ervan bedoeld is om het hoofd te bieden aan een of meer gevolgen van de normale mededinging, en dat zij door hun wisselwerking bijdragen tot de verwezenlijking van het geheel van mededingingsversturende gevolgen dat de daders beogen, dit in het kader van een totaalplan met één enkel doel. Dienaangaande moet rekening worden gehouden met elke omstandigheid die dat verband kan aantonen of weerleggen, zoals de periode gedurende welke de verschillende handelingen in kwestie zijn verricht, alsook de inhoud en, daarmee samenhangend, het doel ervan. De Commissie kan dus op objectieve gronden verschillende procedures inleiden, verschillende inbreuken vaststellen en verschillende geldboeten opleggen.

Het begrip „gemeenschappelijk doel” kan niet worden bepaald door een algemene verwijzing naar de verstoring van

De kwalificatie van bepaalde onrechtmatige gedragingen als één enkele inbreuk

dan wel als verschillende inbreuken heeft in beginsel invloed op de sanctie die kan worden opgelegd, aangezien de vaststelling van verschillende inbreuken kan leiden tot de oplegging van verschillende geldboeten, die elk binnen de perken moeten blijven die zijn vastgesteld bij artikel 15, lid 2, van verordening nr. 17 en artikel 23, lid 2, van verordening nr. 1/2003 betreffende de uitvoering van de mededingingsregels van de artikelen 81 EG en 82 EG.

(cf. punten 89-94, 133-134)

2. Wat de verenigbaarheid van artikel 15, lid 2, van verordening nr. 17 en artikel 23, lid 2, van verordening nr. 1/2003 betreffende de uitvoering van de mededingingsregels van de artikelen 81 EG en 82 EG met het beginsel van legaliteit van sancties betreft, zoals dit beginsel door de gemeenschapsrechter in overeenstemming met de door het Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden verstrekte aanwijzingen en de constitutionele tradities van de lidstaten is erkend, beschikt de Commissie niet over een onbeperkte beoordelingsmarge om, ten eerste, inbreuken op de mededingingsregels vast te stellen, ten tweede, uit te maken of de verschillende onrechtmatige handelingen één enkele voortdurende inbreuk of verschillende op zich staande inbreuken vormen en, ten derde, het bedrag van de geldboeten voor deze inbreuken vast te stellen.

In de eerste plaats zijn de inbreuken op de mededingingsregels waarvoor de Commissie krachtens artikel 15, lid 2, van verordening nr. 17 en artikel 23, lid 2, van verordening nr. 1/2003 geldboeten kan opleggen, enkel die welke indruisen tegen de artikelen 81 EG en 82 EG. De vraag of aan de voorwaarden van de artikelen 81 EG en 82 EG is voldaan, wordt in beginsel in volle omvang door de gemeenschapsrechter getoetst. Voorts wordt in de rechtspraak weliswaar erkend dat de Commissie over een zekere beoordelingsmarge beschikt indien voor deze vaststelling ingewikkelde economische of technische beoordelingen dienen te worden verricht, maar deze marge is geenszins onbeperkt. Het bestaan van deze beoordelingsmarge impliceert immers niet dat het Gerecht in het kader van een beroep tot nietigverklaring de interpretatie van dergelijke gegevens door de Commissie niet mag toetsen. De gemeenschapsrechter dient met name niet enkel de materiële juistheid van de aangevoerde bewijselementen en de betrouwbaarheid en samenhang ervan te controleren, maar hij moet ook controleren of deze elementen alle relevante feiten omvatten die bij de beoordeling van een complexe toestand in aanmerking moeten worden genomen, en of zij de daaruit getrokken conclusies kunnen schragen.

(cf. punten 130-131)

3. De Commissie beschikt niet over een onbeperkte beoordelingsmarge bij de

vaststelling van geldboeten wegens inbreuken op de mededingingsregels. Het objectieve criterium van de bovengrens van de geldboete en de subjectieve criteria van de zwaarte en de duur van de inbreuk laten de Commissie weliswaar een ruime beoordelingsmarge, maar dat neemt niet weg dat deze criteria de Commissie in staat stellen bij de vaststelling van sancties rekening te houden met de ernst van de onrechtmatigheid van de betrokken gedraging. Bijgevolg laten artikel 15, lid 2, van verordening nr. 17 en artikel 23, leden 2 en 3, van verordening nr. 1/2003 betreffende de uitvoering van de mededingingsregels van de artikelen 81 EG en 82 EG de Commissie weliswaar een zekere beoordelingsmarge, maar stellen zij tegelijkertijd de criteria en de grenzen vast die zij bij de uitoefening van haar bevoegdheid op het gebied van geldboeten in acht dient te nemen. Bovendien dient de Commissie bij de vaststelling van geldboeten op grond van deze bepalingen de algemene rechtsbeginselen, in het bijzonder het beginsel van gelijke behandeling en het evenredigheidsbeginsel, zoals die door de rechtspraak van het Hof van Justitie en het Gerecht zijn ontwikkeld, in acht te nemen.

Het Hof en het Gerecht hebben krachtens artikel 229 EG en artikel 31 van verordening nr. 1/2003 volledige rechtsmacht ter zake van beroepen tegen beschikkingen van de Commissie tot vaststelling van geldboeten en kunnen de beschikkingen van de Commissie dus niet alleen nietig verklaren, maar eveneens de opgelegde geldboete intrekken, verlagen of verhogen. De administratieve praktijk van de Commissie is aldus

onderworpen aan volledige toetsing door de gemeenschapsrechter.

De Commissie is ingevolge artikel 253 EG verplicht in de boetebeschikking met name het bedrag van de opgelegde geldboete en de in dat verband gekozen methode met redenen te omkleden, ook al is de context van de beschikking algemeen bekend. Deze motivering moet de redenering van de Commissie zo duidelijk en ondubbelzinnig tot uitdrukking doen komen dat de belanghebbenden de rechtvaardigingsgronden van de genomen maatregel kunnen kennen en aldus het nut van een beroep bij de gemeenschapsrechter kunnen beoordelen, en deze rechter in voorkomend geval zijn toezicht kan uitoefenen.

(cf. punten 140, 142-144, 148)

4. De kwalificatie van bepaalde onrechtmatige gedragingen als één enkele inbreuk dan wel als verschillende inbreuken heeft in beginsel invloed op de sanctie die daarvoor kan worden opgelegd, aangezien de vaststelling van verschillende inbreuken kan leiden tot de oplegging van verschillende geldboeten, die elk binnen de perken moeten blijven die zijn vastgesteld bij artikel 15, lid 2, van verordening nr. 17 en artikel 23, lid 2, van verordening nr. 1/2003 betreffende de uitvoering van de mededingingsregels

van de artikelen 81 EG en 82 EG, die bepalen dat de geldboete voor elke bij de inbreuk betrokken onderneming en ondernemersvereniging niet groter mag zijn dan 10% van de totale omzet die in het voorafgaande boekjaar is behaald. Hieruit volgt dat de Commissie het beginsel *nulla poena sine lege* niet schendt wanneer zij twee geldboeten oplegt waarvan het gecumuleerde bedrag het plafond van 10% van de omzet overschrijdt.

(cf. punten 150-151)

5. Het afschrikkende effect dat de Commissie bij de bepaling van het bedrag van een geldboete mag nastreven, is er op gericht te verzekeren dat de ondernemingen de mededingingsregels naleven waaraan hun activiteiten binnen de Europese Gemeenschap of de Europese Economische Ruimte volgens het Verdrag moeten voldoen. Wanneer verschillende inbreuken zijn gepleegd, mag de Commissie ervan uitgaan dat een dergelijk doel niet door de loutere oplegging van een sanctie voor een van de inbreuken kan worden bereikt.

(cf. punt 160)

6. Het evenredigheidsbeginsel vereist dat handelingen van de gemeenschapsinstellingen niet verder gaan dan wat passend en noodzakelijk is ter bereiking van het beoogde doel. Wat de berekening van de geldboeten betreft, moet de zwaarte van de inbreuken worden bepaald aan de hand van een groot aantal factoren en mag aan geen daarvan een belang worden toegekend dat niet in verhouding staat tot de overige beoordelingselementen. In deze context impliceert het evenredigheidsbeginsel dat de Commissie de geldboete moet vaststellen in verhouding tot de factoren die bij de beoordeling van de zwaarte van de inbreuk in aanmerking zijn genomen en dat zij daarbij deze factoren op samenhangende en objectief gerechtvaardigde wijze moet toepassen.

Bij de beoordeling van de zwaarte van de inbreuk moet de Commissie rekening houden met een groot aantal factoren die naar aard en belang variëren naargelang van de aard van de betrokken inbreuk en de bijzondere omstandigheden waarin deze is gepleegd. Er kan niet worden uitgesloten dat de omvang van de betrokken productmarkt naargelang van het geval een van de factoren kan zijn waaruit de zwaarte van de inbreuk blijkt. Hoewel de omvang van de markt een factor kan zijn waarmee bij de vaststelling van de zwaarte van de inbreuk rekening moet worden gehouden, varieert het belang daarvan dus naargelang van de bijzondere omstandigheden van de betrokken inbreuk.

Horizontale beperkingen van het type „prijskartel” in de zin van de richtsnoeren

voor de berekening van geldboeten die uit hoofde van artikel 15, lid 2, van verordening nr. 17, respectievelijk artikel 65, lid 5, van het EGKS-Verdrag worden opgelegd, zijn naar hun aard „zeer zwaar”. In een dergelijke context is de geringe omvang van de betrokken markten slechts van ondergeschikt belang in verhouding tot alle andere factoren waaruit de zwaarte van de inbreuk blijkt.

de loutere omstandigheid dat de betrokken onderneming een belangrijke totale omzet realiseert, niet noodzakelijk dat zij een beslissende invloed op de betrokken markt uitoefent. Daarom is de omzet van een onderneming op de betrokken markten weliswaar niet beslissend om uit te maken of deze onderneming tot een grote economische eenheid behoort, maar wél relevant om vast te stellen welke invloed zij op de markt kon uitoefenen.

(cf. punten 171, 175-176, 178)

7. In het kader van de analyse van de werkelijke economische macht van de inbreukplegende ondernemingen om de mededinging aanzienlijke schade toe te brengen, die wordt verricht met het oog op de vaststelling van de geldboete wegens een inbreuk op de communautaire mededingingsregels en die een beoordeling impliceert van het reële gewicht van deze ondernemingen op de betrokken markt, dat wil zeggen van hun invloed op de markt, geeft de totale omzet slechts een onvolledig beeld van de situatie te zien. Het is immers niet uitgesloten dat een sterke onderneming met een waaier van verschillende activiteiten slechts een ondergeschikte rol speelt op een specifieke productmarkt. Het is ook niet uitgesloten dat een onderneming die een belangrijke positie inneemt op een geografische markt buiten de Gemeenschap, slechts zwak staat op de markt van de Gemeenschap of de Europese Economische Ruimte. In dergelijke gevallen betekent

Aldus kan het gedeelte van de omzet dat voortvloeit uit de verkoop van de goederen waarop de inbreuk betrekking heeft, een juiste aanwijzing vormen voor de omvang van de inbreuk op de betrokken markt. Deze omzet kan immers een juiste aanwijzing vormen voor de aansprakelijkheid van elk van de ondernemingen op deze markten, aangezien hij als objectieve maatstaf de schadelijkheid van deze gedragingen voor de normale mededinging correct weergeeft en dus een goede indicatie vormt van de macht van elk van de betrokken ondernemingen om schade te berokkenen.

(cf. punten 187-188)

8. De methode die erin bestaat om de verschillende leden van een kartel bij de

vaststelling van het bedrag van de aan hen opgelegde geldboeten in verschillende categorieën in te delen, wat leidt tot een forfaitaire vaststelling van het uitgangsbetrag van de geldboeten voor de ondernemingen van eenzelfde categorie, gaat weliswaar voorbij aan de verschillen in omvang tussen ondernemingen van eenzelfde categorie, maar kan niet worden veroordeeld, voor zover het evenredigheids- en het gelijkheidsbeginsel in acht worden genomen. Het Gerecht kan zich niet uitspreken over de opportuniteit van een dergelijk systeem, ook al zou dit kleinere ondernemingen benadelen. In het kader van zijn wettigheidstoezicht op het gebruik van de beoordelingsvrijheid waarover de Commissie op dit gebied beschikt, mag het Gerecht immers alleen toetsen of de indeling van de leden van het kartel in categorieën samenhangend en objectief gerechtvaardigd is, en mag het zijn beoordeling niet zonder meer in de plaats van die van de Commissie stellen.

(cf. punt 196)

9. Artikel 23, lid 3, van verordening nr. 1/2003 betreffende de uitvoering van de mededingingsregels van de artikelen 81 EG en 82 EG vereist niet dat, in geval geldboeten worden opgelegd aan meerdere ondernemingen die bij eenzelfde inbreuk zijn betrokken, het bedrag van de geldboete die aan een kleine of middelgrote onderneming wordt opgelegd, niet hoger is, in procent van de omzet, dan dat van de geldboeten die aan de grotere ondernemingen worden

opgelegd. Uit deze bepaling blijkt immers dat zowel voor kleine of middelgrote ondernemingen als voor grote ondernemingen de zwaarte en de duur van de inbreuk in aanmerking moeten worden genomen om het bedrag van de geldboete te bepalen. Voor zover de Commissie aan ondernemingen die bij eenzelfde inbreuk zijn betrokken, geldboeten oplegt die voor elk van hen gerechtvaardigd zijn op grond van de zwaarte en de duur van de inbreuk, kan haar niet worden verweten dat het bedrag van de geldboete voor sommige van deze ondernemingen hoger is, in verhouding tot de omzet, dan voor andere ondernemingen. De Commissie is dus niet verplicht om de geldboeten te matigen wanneer de betrokken ondernemingen kleine en middelgrote ondernemingen zijn. Met de grootte van de onderneming is immers reeds rekening gehouden in artikel 15, lid 2, van verordening nr. 17 en artikel 23, lid 2, van verordening nr. 1/2003, die een plafond vaststellen, en in de bepalingen van de richtsnoeren voor de berekening van geldboeten die uit hoofde van artikel 15, lid 2, van verordening nr. 17, respectievelijk artikel 65, lid 5, van het EGKS-Verdrag worden opgelegd. Los van deze overwegingen betreffende de grootte, is er geen enkele reden om kleine en middelgrote ondernemingen anders te behandelen dan andere ondernemingen. Het feit dat het gaat om kleine en middelgrote ondernemingen, ontslaat hen niet van de plicht om de mededingingsregels na te leven.

(cf. punten 199-200)

10. Gelet op de richtsnoeren voor de berekening van geldboeten die uit hoofde van artikel 15, lid 2, van verordening nr. 17, respectievelijk artikel 65, lid 5, van het EGKS-Verdrag worden opgelegd, die in punt 1 A, zesde alinea, bepalen dat een aanzienlijk verschil in de grootte van de ondernemingen die eenzelfde soort inbreuk hebben gepleegd, met name een differentiatie bij de beoordeling van de zwaarte van de inbreuk kan rechtvaardigen, is een beschikking van de Commissie waarbij verschillende ondernemingen waarvan er één een duidelijk, zelfs „aanzienlijk”, lagere omzet heeft dan de andere, in dezelfde groep worden ingedeeld, omdat hun omzet op de betrokken markt en hun marktaandeel zeer dicht bij elkaar liggen, en eenzelfde specifiek uitgangsbetrag op hen wordt toegepast, niet in strijd met het gelijkheidsbeginsel.

zij in haar beschikking de methode voor de berekening van de geldboeten met cijfers toelicht; de Commissie mag hoe dan ook geen afstand doen van haar beoordelingsbevoegdheid door uitsluitend en mechanisch wiskundige formules toe te passen. Wat beschikkingen betreft waarbij aan verschillende ondernemingen geldboeten worden opgelegd, moet de omvang van de motiveringsplicht met name worden beoordeeld in het licht van het feit dat de zwaarte van de inbreuken moet worden bepaald op basis van een groot aantal factoren, zoals onder meer de bijzondere omstandigheden van de zaak, de context ervan en de afschrikkende werking van de geldboeten, zonder dat een dwingende of uitputtende lijst van verplicht in aanmerking te nemen criteria is opgesteld.

(cf. punt 226)

(cf. punten 202, 205)

11. Bij de vaststelling van het bedrag van de wegens een inbreuk op de mededingingsregels opgelegde geldboeten is voldaan aan het wezenlijke vormvereiste dat de beschikking met redenen wordt omkleed, wanneer de Commissie daarin de beoordelingsfactoren vermeldt op basis waarvan zij de zwaarte en de duur van de inbreuk heeft kunnen vaststellen. Van de Commissie wordt niet verlangd dat

12. Het feit dat een onderneming niet heeft deelgenomen aan een multilaterale bijeenkomst en geen informatie meer heeft verstrekt aan de andere kartellende partijen vormt op zich niet het bewijs dat zij niet langer aan de mededingingsregeling heeft deelgenomen, wanneer zij zich niet publiekelijk van de inhoud ervan heeft gedistantieerd.

(cf. punten 240-241, 244)

13. Volgens artikel 23, lid 3, van verordening nr. 1/2003 betreffende de uitvoering van de mededingingsregels van de artikelen 81 EG en 82 EG is de duur van de inbreuk één van de factoren waarmee rekening moet worden gehouden bij de vaststelling van het bedrag van de geldboete die moet worden opgelegd aan ondernemingen die zich schuldig hebben gemaakt aan een inbreuk op de mededingingsregels.
14. De richtsnoeren voor de berekening van geldboeten die uit hoofde van artikel 15, lid 2, van verordening nr. 17, respectievelijk artikel 65, lid 5, van het EGKS-Verdrag worden opgelegd, vormen geen dwingende opsomming van de verzachtende omstandigheden die de Commissie in aanmerking zou moeten nemen met het oog op een verlaging van het basisbedrag van de geldboete. Bijgevolg behoudt de Commissie een zekere marge om in het algemeen te beoordelen hoe groot een eventuele verlaging van het boetebedrag wegens verzachtende omstandigheden dient te zijn. Zo kan de Commissie geenszins worden verplicht om in het kader van haar beoordelingsmarge een verlaging van de geldboete toe te kennen wegens de beëindiging van een kennelijke inbreuk, ongeacht of deze beëindiging heeft plaatsgevonden vóór of nadat zij stappen heeft ondernomen.

Punt 1 B van de richtsnoeren voor de berekening van geldboeten die uit hoofde van artikel 15, lid 2, van verordening nr. 17, respectievelijk artikel 65, lid 5, van het EGKS-Verdrag worden opgelegd, voorziet weliswaar niet in een verhoging voor inbreuken van korte duur, die over het algemeen korter dan één jaar duren, maar voor inbreuken van middellange duur, die over het algemeen één tot vijf jaar duren, wordt wel een verhoging toegepast, die bijvoorbeeld tot 50% van het uitgangsbetrag van de geldboete kan bedragen. Voor inbreuken van lange duur, die over het algemeen langer dan vijf jaar duren, wordt enkel bepaald dat het bedrag per jaar met 10% kan worden verhoogd. Deze verhogingen worden niet automatisch toegepast, aangezien de richtsnoeren de Commissie dienaangaande een beoordelingsmarge laten.

Het feit dat de betrokken onderneming reeds bij de eerste stappen van de Commissie de inbreuken op de mededingingsregels heeft beëindigd, zoals bepaald in punt 3, derde streepje, van de richtsnoeren, kan logischerwijs slechts een verzachtende omstandigheid vormen indien er redenen zijn om aan te nemen dat deze onderneming er door dit optreden toe is aangezet haar mededingingsverstoringe praktijken te beëindigen. Het doel van deze bepaling is immers de ondernemingen ertoe aan te zetten hun mededingingsverstoringe praktijken stop te zetten onmiddellijk nadat de Commissie daarnaar een onderzoek heeft ingesteld. De geldboete kan niet op die grond

(cf. punten 237, 247, 249)

worden verlaagd ingeval deze ondernemingen reeds vóór de eerste stappen van de Commissie het vaste besluit hebben genomen om de inbreuk te beëindigen of ingeval de inbreuk reeds vóór die datum is beëindigd. Deze laatste hypothese is voldoende in aanmerking genomen bij de berekening van de duur van de inbreuk.

met de daadwerkelijke invloed van het inbreukmakende gedrag van elke onderneming afzonderlijk op de mededinging, met name wanneer er een aanzienlijk verschil bestaat in de grootte van de ondernemingen die eenzelfde soort inbreuk hebben gepleegd, en bijgevolg het algemeen uitgangsbetrag aan te passen naar gelang van de specifieke positie van elke onderneming.

(cf. punten 259-260)

15. Wat de bij de bepaling van het uitgangsbetrag van de geldboete in aanmerking te nemen subjectieve elementen betreft, bepalen de richtsnoeren voor de berekening van geldboeten die uit hoofde van artikel 15, lid 2, van verordening nr. 17, respectievelijk artikel 65, lid 5, van het EGKS-Verdrag worden opgelegd, dat rekening moet worden gehouden met de daadwerkelijke economische macht van de inbreukmakers om andere marktdeelnemers, met name de consument, aanzienlijke schade te berokkenen, en dat het bedrag van de geldboete op een zodanig niveau moet worden gesteld dat daarvan een voldoende afschrikkende werking uitgaat. Volgens deze richtsnoeren kan het in gevallen waar meerdere ondernemingen bij de inbreuk betrokken zijn, zoals bij kartels, wenselijk zijn op het algemene uitgangsbetrag een weging toe te passen om rekening te houden met het specifieke gewicht, en derhalve

De richtsnoeren verzetten zich er niet tegen dat de Commissie bij de bepaling van het bedrag van de geldboete van de totale omzet of de omzet van de ondernemingen op de betrokken markt uitgaat om de algemene beginselen van het gemeenschapsrecht in acht te nemen of wanneer de omstandigheden dit vereisen.

Het is aldus niet onredelijk om de ondernemingen op basis van hun omzet in twee categorieën in te delen teneinde het uitgangsbetrag van de geldboete af te stemmen op hun relatieve gewicht op de markt, voor zover deze indeling niet leidt tot een grove vertekening van de betrokken markt.

(cf. punten 273-275, 280)

16. De last om aan te tonen dat een inbreuk gevolgen heeft voor de betrokken markt, die op het gebied van de mededinging op de Commissie rust wanneer zij bij de berekening van de geldboete op grond van de zwaarte van de inbreuk rekening houdt met deze gevolgen, is minder zwaar dan die welke op haar rust wanneer zij in het geval van een kartel het bestaan zelf van een inbreuk moet aantonen. Om met de concrete weerslag van het kartel op de markt rekening te kunnen houden, hoeft de Commissie namelijk slechts „goede redenen aan te voeren om daarmee rekening te houden”.

(cf. punt 301)

17. Een verschil tussen de mededeling van punten van bezwaar en de uiteindelijke beschikking houdt enkel een schending van de rechten van de verdediging in, indien een in de beschikking vastgestelde grief niet op zo'n duidelijke wijze in de mededeling van punten van bezwaar is uiteengezet dat de adressaten zich daartegen hebben kunnen verdedigen.

Wanneer sommige stukken in de mededeling van punten van bezwaar niet zijn genoemd, mag de betrokken onderneming ervan uitgaan, dat zij voor de zaak niet van belang zijn. Door een onderneming niet mee te delen dat bepaalde stukken in de beschikking zullen worden

gebruikt, belet de Commissie haar om haar mening over de bewijskracht van deze stukken tijdig kenbaar te maken. Bijgevolg kunnen deze stukken niet als geldige bewijsmiddelen tegen haar in aanmerking worden genomen.

Een stuk dat door de Commissie wordt gebruikt ter ondersteuning van een grief in de uiteindelijke beschikking, terwijl het in de mededeling van de punten van bezwaar is gebruikt ter onderbouwing van een andere grief, kan in de beschikking slechts tegen de betrokken onderneming worden aangewend voor zover deze uit de mededeling van de punten van bezwaar en uit de inhoud van het stuk redelijkerwijs kon opmaken welke conclusies de Commissie eruit wenste te trekken.

(cf. punten 313-315)

18. Een onderneming die wordt verzocht om inlichtingen in de zin van artikel 11, lid 5, van verordening nr. 17 heeft geen absoluut zwijgrecht. De erkenning van een dergelijk recht zou immers verder gaan dan hetgeen noodzakelijk is voor de bescherming van de rechten van verdediging van de ondernemingen en zou de Commissie op ongerechtvaardigde wijze belemmeren in de vervulling van haar taak, toe te zien op de naleving van de mededingingsregels in de gemeenschappelijke markt. Een zwijgrecht kan slechts

worden erkend voor zover de betrokken onderneming anders antwoorden zou moeten geven waarmee zij het bestaan van de inbreuk, die de Commissie heeft te bewijzen, zou erkennen.

De Commissie kan derhalve ter waarborging van de nuttige werking van artikel 11 van verordening nr. 17 de ondernemingen verplichten om alle noodzakelijke inlichtingen te verstrekken over feiten waarvan zij eventueel kennis hebben, en om zo nodig de desbetreffende in hun bezit zijnde stukken over te leggen, ook wanneer deze bewijs kunnen opleveren van mededingingsverstoringe gedragingen. Deze bevoegdheid van de Commissie is niet in strijd met artikel 6, leden 1 en 2, van het Europees Verdrag van de rechten van de mens of met de rechtspraak van het Europees Hof van de rechten van de mens.

De verplichting om zuiver feitelijke vragen van de Commissie te beantwoorden en gevolg te geven aan haar verzoeken om overlegging van reeds bestaande stukken, levert hoe dan ook geen schending op van het fundamentele beginsel van eerbiediging van de rechten van de verdediging en van het recht op een eerlijk proces, die op het vlak van het mededingingsrecht een evenwaardige

bescherming bieden als die van artikel 6 van het Europees Verdrag van de rechten van de mens. Niets belet de adreessaat van een verzoek om inlichtingen immers om later, in de administratieve procedure of tijdens de procedure voor de gemeenschapsrechter, aan te tonen dat de in zijn antwoorden uiteengezette feiten of de overgelegde stukken een andere betekenis hebben dan de Commissie hieraan heeft gegeven.

Wanneer de Commissie ten slotte in een verzoek om inlichtingen op grond van artikel 11 van verordening nr. 17 niet alleen feitelijke vragen stelt en om overlegging van reeds bestaande stukken verzoekt, maar een onderneming ook verzoekt, het voorwerp en het verloop, alsook de resultaten of de conclusies te beschrijven van diverse bijeenkomsten die zij heeft bijgewoond, terwijl het duidelijk is dat de Commissie vermoedt dat deze bijeenkomsten tot doel hadden de mededinging te beperken, verplicht dit verzoek de ondervraagde onderneming als het ware, haar deelneming aan een inbreuk op de communautaire mededingingsregels toe te geven, zodat deze onderneming niet hoeft te antwoorden op dat soort vragen. In dit geval moet het feit dat een onderneming toch informatie daarover verstrekt, worden beschouwd als een spontane medewerking van deze onderneming, die overeenkomstig de mededeling inzake medewerking een verlaging van de geldboete kan rechtvaardigen. De ondernemingen kunnen in dit geval niet stellen dat hun recht om zichzelf niet te

beschuldigen is geschonden doordat zij vrijwillig op een dergelijk verzoek hebben geantwoord.

(cf. punten 326-329)

geen recht op verlaging van de geldboete wanneer deze medewerking niet verder is gegaan dan datgene waartoe zij volgens artikel 11, leden 4 en 5, van verordening nr. 17 verplicht was. Wanneer de onderneming daarentegen in antwoord op een verzoek om inlichtingen op grond van artikel 11 inlichtingen verstrekt die veel verder gaan dan wat de Commissie krachtens dat artikel kan eisen, komt zij voor een verlaging van de geldboete in aanmerking.

19. In het kader van een administratieve procedure die wegens een verboden mededingingsregeling is ingeleid, geeft de medewerking die de betrokken onderneming aan het onderzoek verleent,

(cf. punt 340)